

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

**Олена Бетлій
Євгеній Прейгерман**

АУДИТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ: УКРАЇНА- БІЛОРУСЬ

ДИСКУСІЙНА ЗАПИСКА

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

**Олена Бетлій
Євгеній Прейгерман**

АУДИТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ:

**УКРАЇНА-
БІЛОРУСЬ**

ДИСКУСІЙНА ЗАПИСКА

**Київ
2016**

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Публікація підготовлена у рамках проекту Інституту світової політики (ІСП) «Аудит зовнішньої політики України» за підтримки «Чорноморського фонду для регіональної співпраці» Німецького фонду Маршалла (BST GMF) та Pact Білорусь, що фінансуються Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). ІСП також висловлює особливу вдячність Міжнародному фонду Відродження (IRF), Фонду розвитку аналітичних центрів (ТТФ) та Посольству Швеції (SIDA).

Звіт дослідження є винятково відповідальністю Інституту світової політики та не обов'язково відображає погляди GMF, USAID, Pact, SIDA, ТТФ or IRF. Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Автори:

Олена Бетлій
Євгеній Прейгерман

*Редактор
та координатор проекту:*

Катерина Зарембо

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Поєднані Мінськом, розділені Росією: нові тенденції розвитку відносин між Україною та Білоруссю	9
3. Сфери обопільних інтересів: задекларовані і приховані	16
3.1. Військова співпраця та виклики	17
3.2. Прикордонні питання і співробітництво	21
3.3. Торгівля	25
3.4. Регіональні проекти	31
3.5. Контакти між людьми	35
4. Стейкхолдери, групи інтересів і групи впливу	41
5. Наявні і потенційні ризики і конфлікти	45
6. Рекомендації	51
7. Подяка	54

1. ВСТУП

Теплі, холодні, дружні, ворожі, нещирі, корисливі – спектр двосторонніх відносин між Україною та Білоруссю покриває усяляко можливі конотації. Їхній початок був обнадійливий у грудні 1991 року. На той момент обидві колишні республіки СРСР апробували унікальний для радянських реалій досвід двостороннього співробітництва, уклавши *Договір між УРСР і БРСР* 1990 року. Окрім того, їх поєднали і спільні проекти з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Особливим же символом початкового етапу співпраці стала Біловезька угода, яка поклала край існуванню СРСР.

Протягом наступних 25 років Україна та Республіка Білорусь значно збагатили багаж міждержавного співробітництва. Основоположні договори, що заклали фундамент відносин між державами, були підписані уже у 1990-х роках за часів президентства Леоніда Кучми – *Договір про дружбу, добросусідство та співробітництво* 1995 року (набув чинності у 1997 році); *Договір про державний кордон між Україною та Республікою Білорусь* 1997 року (набув чинності лише у 2013 році) та *Договір про довгострокове економічне співробітництво між Україною та Республікою Білорусь* на 1999–2008 роки. Водночас була налагоджена політична співпраця на рівні глав держав. Робочі візити незмінного Президента Республіки Білорусь Олександра Лукашенка в Україну та кожного наступного Президента України в Білорусь, як і зустрічі на полях принагідних самітів, стали основним двигуном розвитку відносин між державами.

Таким чином, у переддень 25-тої річниці двосторонні відносини охоплюють різні спектри співпраці: політичний, економічний, екологічний, культурний та ін. Вони уже позбавлені тягаря «спадку розпаду СРСР», хоча сліди його, зокрема в незавершеній демаркації кордону, сьогодні становлять одну із загроз для безпеки обох держав. З іншого боку, відносини між Україною та Республікою Білорусь стали частиною і багатосторонньої дипломатії. Зокрема, торговельна співпраця відбувається відповідно до ратифікованого Україною у 2012 році *Договору про зону вільної торгівлі СНД*. У грудні 2015 року під час візиту Наталії Микольської, торгового представника України, до Білорусі офіційний Мінськ підтвердив, що Республіка Білорусь не відмовлятиметься від ЗВТ з Україною. Однак ризики зміни політики залишаються, що, вочевидь, добре

розуміють у Києві. У Білорусі вважають, що Угода про асоціацію з ЄС може призвести до обмежень українсько-білоруської економічної співпраці. Білоруська влада уважно відстежує імплементацію ПВЗВТ України з ЄС. Однак вона, на відміну від своїх російських колег, не розглядає ситуацію в чорно-білих тонах і думає про нові можливості в умовах торговельної угоди України та ЄС і українсько-російських санкцій.

Зовнішні спостерігачі, як правило, оцінюють контекст зазначеного українсько-білоруського співробітництва крізь призму відмінних моделей трансформації пострадянських республік. Такий підхід зазвичай супроводжується відсилками до геополітичних реалій та симпатій. Надто часто відносини між державами вивчаються крізь призму більших геополітичних дебатів та в поєднанні із іншими сторонами, наприклад, між Росією та ЄС. При цьому часто політики та експерти орієнтуються на риторику політичних лідерів, вряди-годи ігноруючи реальну ситуацію.

Республіка Білорусь є повноправним членом Євразійського економічного союзу. Окрім того, від 1999 року відносини між нею та РФ регулюються на основі Договору про створення союзної держави. У рамках «двійки» Мінськ, зокрема:

- 1) на міжнародній арені дотримується «Програми узгоджених дій в області зовнішньої політики» з Росією;
- 2) активно розвиває двостороннє співробітництво в сфері військового та військово-технічного співробітництва з РФ;
- 3) здійснює реалізацію створення регіонального угруповання військ, у рамках якого нещодавно завершено створення Єдиної регіональної системи ППО обох держав¹.

---

¹ Республіка Білорусь та Російська Федерація уклали близько 35 міжнародних договорів, які регулюють військову та військово-технічну співпрацю між державами, особливо ж у частині створення регулярного угруповання військ та спільного використання військової інфраструктури Білорусі згідно з затвердженим переліком таких об'єктів: *Сотрудничество с вооруженными силами Российской Федерации / Министерство обороны Республики Беларусь.* – режим доступу: http://www.mil.by/ru/military_policy/international/cooperation_RF/

Беручи також до уваги багаторічне членство Білорусі в Організації договору про колективну безпеку, чи варто й надалі зосереджувати увагу на словесній еквілібристиці Президента Лукашенка² стосовно ставлення до питання приналежності Криму або питання розміщення на території Білорусі російської авіабази, намагаючись вгадати настрій офіційного Мінська?

Налагодження стратегічного партнерства з метою подальшого невтручання північної сусідки в конфлікт не може не стати одним із пріоритетів зовнішньої політики України

Україна, реформуючи ЗСУ в умовах постійних бойових дій на Сході країни, а також не маючи гарантій безпеки від жодної великої держави після фактичного зречення країн-підписантів Будапештського меморандуму від надання таких, опинилася в ситуації, коли нагальною справою стає вибудувати нову безпекову модель в регіоні. Оскільки Білорусь відіграє ключову роль у збереженні *status quo* в Центральній-Східній Європі, налагодження стратегічного партнерства з метою подальшого невтручання північної сусідки в конфлікт не може не стати одним із пріоритетів зовнішньої політики України. Тим більше, якщо ми візьмемо до уваги доволі тісні і розгалужені міжлюдські контакти, спектр яких охоплює як традицію сезонного збиральництва ягід у білоруському прикордонні, так і моду на білоруську музику в Україні. Окрім того, він включає і погляд на Україну крізь окуляри російської пропаганди в Білорусі, і цілком позитивний образ Білорусі серед українців, про що свідчать дані соціопитувань.

Поза тим, протягом останнього півріччя відбулися знакові зміни у відносинах Білорусі з ЄС. Після зняття ключових санкцій, запроваджених у відповідь на розгін опозиції у Мінську в грудні 2010 року, Брюссель та Мінськ намагаються повернутися до формату конструктивної співпраці. Київ, який ніколи не підтримував

---

2 *Один із найактуальніших аналізів: Шрайбман А. Формула Лукашенко. Как Минск два года выбирает позицию по Крыму / Московский Центр Карнеги, 28.04.2016 – режим доступу: <http://carnegie.ru/commentary/2016/04/28/ru-63465/ixpx>*

ідею ізоляції Білорусі³, не може в наявній безпековій конфігурації не вітати потепління в стосунках Мінська з Брюсселем. І хоч вихід Лукашенка із ізоляції та його візит до Італії є своєрідним повторенням аналогічного «повернення на Захід», здійсненого у 2009 році, а тому швидше свідчить про результати закулісної дипломатії Ватикану, аніж Брюсселю, офіційному Києву слід враховувати усі майданчики для інтеграції Мінська у свої власні регіональні проекти. Важливою тут також є співпраця в рамках т.зв. «єврорегіонів» та Східного партнерства, завдяки якій доходить до практичного налагодження контактів між різними групами громадян обох держав.

Таким чином, сьогодні пріоритетами зовнішньої політики України щодо Білорусі є:

- безпека, що передбачає активне використання різнорівневої дипломатії та міжсекторальної співпраці;
- розгалужене міжрегіональне співробітництво;
- зміцнення економічно-торговельного партнерства та зведення до мінімуму ризиків повторення «торговельної війни»;
- налагодження ефективної горизонтальної співпраці громадян обох країн і створення спільної платформи для взаємодії громадянського суспільства.

Незважаючи на численні розбіжності, протиріччя і навіть певні форми регіонального суперництва, сьогодні інтереси Мінська щодо України зосереджені на таких основних напрямках:

- гарантування національної безпеки;
- військово-технічне співробітництво;
- остаточне вирішення всіх довготривалих прикордонних суперечок і пов'язаних із ними інших питань;
- співпраця для вирішення поточних проблем у прикордонній зоні;
- посилення товарообігу;

---

³ *Лідери білоруської опозиції часто критикують Київ за такий підхід. Напр., див.: Наталья Радина: Если будет нападение на Киев, оно будет из Беларуси. — режим доступу: <http://glavcom.ua/interviews/125888-natalja-radina-esli-budet-napadenie-na-kiev-ono-budet-iz-belarusi.html>*

- розвиток двосторонніх економічних зв'язків для спільного виграшу від можливості асиметричної співпраці з третіми країнами та інтеграційними проектами;
- розробка регіональних проектів у рамках двосторонніх і багатосторонніх механізмів.

У цій дискусійній записці здійснено огляд основних сфер співпраці, що становлять взаємний інтерес, визначено зацікавлені сторони і групи впливу, а також розкрито декілька потенційних ризиків в українсько-білоруських відносинах, які можна і слід нейтралізувати. На основі цього аналізу наприкінці записки були сформульовані конкретні рекомендації.

2. ПОЄДНАНІ МІНСЬКОМ, РОЗДІЛЕНІ РОСІЄЮ: НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА БІЛОРУССЮ

Те, що Росія здійснює визначальний вплив на характер співпраці між Україною та Білоруссю, неодноразово підкреслювалося нашими співрозмовниками. Ба більше, сама розмова про відносини з Білоруссю часто починалася з окреслення залежності економічної, фінансової та енергетичної систем північної сусідки від Російської Федерації. Справді, наскільки незалежним від Москви як на рівні ухвалених рішень, так і на рівні фінансової спроможності є Мінськ, відомо, вочевидь, лише білоруському керівництву. Наслідком цього стала поява окремого дискурсу про «несамостійну політику Мінська», «руку Москви» в рішеннях білоруської влади щодо України, що, своєю чергою, призводить до браку довіри у відносинах між нашими державами. І якщо до 2014 року обізнаність із рівнем співпраці між Білоруссю та РФ була важливою для визначення короткострокових цілей економічної співпраці, то з анексією Криму та розпочатою Росією війною на Сході України – це питання набуває важливої безпекової складової.

Усі оглядачі розуміють, що від того, якої позиції в умовах російської агресії в Україні дотримуватиметься Мінськ, залежить безпека регіону. Замкненість прийняття рішень на Лукашенкові, персоналізація і закритість політичної системи Білорусі відтак змушують експертів уважно вивчати риторичку і зміст промов білоруського президента. При цьому часто відзначається серйозна стурбованість Олександра Лукашенка діями Росії в Україні, що особливо спостерігалось навесні 2014 року. Спершу в умовах загострення конфлікту між Україною і Росією білоруський уряд виглядав досить дезорієнтованим. Публічні заяви посадових осіб і повідомлення державних ЗМІ про анексію Криму та початок конфлікту на Донбасі суперечили одна одній і вводили в оману. Але досить швидко Мінськ почав виробляти нейтральну позицію щодо конфлікту.

Усі оглядачі розуміють, що від того, якої позиції в умовах російської агресії в Україні дотримуватиметься Мінськ, залежить безпека регіону

29 березня 2014 року Олександр Лукашенко зустрівся з тодішнім в.о. президента України Олександром Турчиновим, запевнивши, що за жодних обставин Україна не буде атакована з білоруської

території. Важливо відзначити, що цей візит став свідченням того, що Лукашенко визнав Турчинова легітимним главою Української держави, на відміну від Кремля. Він також публічно підтримав проведення президентських виборів, щоб Україна отримала нового легітимного главу держави. Пізніше Лукашенко відвідав Київ, де взяв участь у церемонії інавгурації Петра Порошенка та зробив низку заяв, які були позитивно сприйняті українською політичною елітою та широкою громадськістю. Наприклад, він заявив: «Україна повинна бути унітарною, цілісною державою. Ви повинні поїхати до Криму і вести переговори, аби Крим залишився українським, не втрачте його»⁴.

У довгому інтерв'ю для ток-шоу Шустер Live ще наприкінці березня 2014 року президент Лукашенко висловив подібні тези. Водночас, він також заявив, що «де-факто» Крим став частиною Росії; і якщо Білорусь буде змушена обирати, вона буде на боці Росії, зважаючи на спільну історію і правові зобов'язання. Грубо кажучи, подібна позиція відображає зовнішньополітичні реалії, в яких перебуває Мінськ, і обмеження, з якими він стикається, рухаючись у проблемних та небезпечних водах регіональної геополітичної ескалації відносин Росії та Заходу. Незалежно від того, які дії публічно або неpubлічно робить білоруська дипломатія, вона структурно обмежена асиметрією своїх відносин із регіональними державами та своєю економічною залежністю від Росії.

Не можна сказати, що українська сторона цього не розуміє. Однак українській дипломатії доводиться мати справу з наслідками такої ситуації. Адже Білорусь була серед тих 11 країн, які проголосували проти резолюції Генеральної Асамблеї ООН під назвою «Територіальна цілісність України» від 27 березня 2014 року. Ця резолюція, за яку проголосували 100 країн, закликала «всі держави, міжнародні організації та спеціалізовані агенції не визнавати жодних змін статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастополя на основі [...] референдуму і утриматися від будь-яких дій, які могли б

---

⁴ *После инаугурации Порошенко Лукашенко говорил о Крыме, а Грибаускайте – о борьбе с коррупцией, 8.06.2014 – режим доступа: <http://ru.tsn.ua/politika/posle-inauguracii-poroshenko-lukashenko-govoril-o-kryme-a-gribauskaite-o-borbe-s-korrupciy-370291.html>*

2. Поєднані Мінськом, розділені Росією: нові тенденції розвитку відносин між Україною та Білоруссю

тракуватися як таке визнання змін статусу»⁵. Як підкреслюють білоруські колеги, у той момент Білорусь ще не мала статусу нейтрального місця, де ведуться переговори щодо кризи на Донбасі, а тому не знайшла аргументів, щоб обґрунтувати Москві, чому вона мала утриматися від голосування. З іншого боку, Білорусь не могла голосувати всупереч рішенням Москви, будучи пов'язаною із нею відповідними домовленостями в рамках Договору про союзу державу. Однак відразу ж після того президент Лукашенко і Міністерство закордонних справ Білорусі (МЗС) зробили низку заяв, які суперечили голосуванню на Генеральній Асамблеї.

Проглядаючи всі суперечливі і розпливчасті заяви, зроблені урядом Білорусі на цій стадії конфлікту, ми виявили у білоруській позиції щодо українсько-російського конфлікту три домінуючі елементи:

Білорусь не могла голосувати всупереч рішенням Москви, будучи пов'язаною із нею відповідними домовленостями в рамках Договору про союзу державу

- 1) Білорусь співпрацюватиме з будь-яким урядом України;
- 2) Білорусь підтримує територіальну цілісність України;
- 3) Білорусь виступає проти будь-якого формату федералізації України, оскільки вважає, що федералізація — це шлях до хаосу в Україні.

Однак важливою була не тільки зазначена позиція Мінська стосовно нав'язаного Росією сценарію в Україні. Не менш визначальними виявилися заходи Лукашенка з протидії його повторенню в Білорусі. Зокрема, на порядок денний вийшла проблема конструювання білоруської ідентичності з неодмінною увагою до мови та білоруської символіки як прояв боротьби з «русским миром»; перезавантаження відносин з ЄС; ухвалення нової Воєнної доктрини; перетворення Мінська у східноєвропейський центр міжнародної дипломатії. Усе це може свідчити про те, що Лукашенко справді серйозно сприйняв загрозу білоруському суверенітету і намагається використати усі можливості для маневру, щоб вискочити із глухого кута, в який сам себе і завів, перетворюючи Росію в гаранта

⁵ Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014 – режим доступу: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_res_68_262.pdf

своєї влади. І бажання Мінська постати як хаб міжнародної дипломатії відіграє в цьому протистоянні з Москвою, на думку білоруських колег, ключову роль.

Події серпня 2014 року посилили здатність Білорусі проводити більш гнучку політику щодо українсько-російського конфлікту і, таким чином, допомогли послабити безпекові загрози для Києва. Ідея провести в Мінську саміт щодо ситуації на Донбасі і в більш широкому плані щодо перспектив економічних відносин між Євразійським економічним союзом, Україною та ЄС була швидко реалізована білоруським урядом. Після низки телефонних переговорів лідерів Білорусі, України, Росії та Казахстану, а також представників Європейської Комісії у період з 29 липня по 19 серпня Мінськ був погоджений як місце для проведення переговорів, на яких зустрінуться президенти Порошенко і Путін у компанії своїх колег з Білорусі, Казахстану та двох комісарів ЄС.

Отже, 26 серпня 2014 року, ідея зробити з Мінська нейтральну територію для мирних переговорів почала здобувати підтримку, незважаючи на те, що переговори не принесли жодних довготривалих позитивних результатів на Донбасі⁶. Упевнені, що нова роль Мінська мала надзвичайно важливе значення у контексті безпеки як України, так і Білорусі, а також стала новим фактором у відносинах двох країн.

5 вересня 2014 року в Мінську відбулося перше засідання Тристоронньої контактної групи ОБСЄ по Україні, яка стала постійним майданчиком для переговорів між Україною і Росією. У лютому 2015 року, після того, як ситуація на Сході України досягла нової критичної точки, в Мінську відбувся ще один саміт на найвищому рівні, цього разу у т.зв. «нормандському форматі» за участі президентів України, Росії, Франції та канцлера Німеччини. Після майже 17 годин переговорів лідери нормандського квартету домовилися про припинення вогню на Донбасі та визначили Комплекс заходів із виконання Мінських угод. Значення Мінська-II, як і мирного

---

⁶ Див., напр., Максак Г., *Україна и Беларусь в новых реалиях: между безопасностью и экономикой*, 28.03.2016. – режим доступу: <http://storybuilder.jumpstart.ge/en/ukraina-i-bielarus-v-novykh-riealiiakh-miezh-du-biezopasnostiu-i-ekonomikoi>

процесу загалом, для інтересів України залишаються предметом суперечок, але він, безсумнівно, став центральним чинником її внутрішньої і зовнішньої політики, а також безпекових планів.

Білорусь докладає усіх зусиль, аби відігравати в Мінському процесі більш значиму роль, аніж забезпечення учасників кавою і кімнатою для перемовин. На конференції Мінський діалог Трек-II в лютому 2016 року міністр закордонних

Білорусь докладає усіх зусиль, аби відігравати в Мінському процесі більш значиму роль, аніж забезпечення учасників кавою і кімнатою для перемовин

справ Білорусі Володимир Макей заявив, що Мінськ готовий взяти на себе повністю логістичний, протокольний та канцелярський супровід діяльності Тристоронньої контактної групи⁷. Насправді, білоруський МЗС вже виконує більшу частину цих функцій неофіційно і, таким чином, має непрямо вплив на хід мирного процесу. Лише один цей факт, на думку білоруських колег, перетворює Білорусь на ключового для Києва партнера, а отже, останній повинен активізувати свою комунікацію та координацію з Мінськом.

У зв'язку з цим, можливо, українським дипломатам та експертам варто дещо змінити своє ставлення до Мінського процесу⁸. Сьогодні в Україні домінує погляд, як це бачать із Білорусі, що Мінськ – це глухий кут і необхідно знайти нові формати і локації для переговорів. Хоча проблеми Мінського процесу є очевидними, вкрай важливо розуміти ширше значення Мінська: він посилює здатність Білорусі не брати участі в антиукраїнських чи антизахідних ініціативах, а отже, зміцнює безпеку України. Таким чином, Київ повинен шукати, як усунути недоліки нинішнього Мінського формату без того, аби ставити під сумнів нейтральне позиціонування Білорусі щодо конфлікту. Одним із варіантів може бути спроба розшири-

---

7 *Стенограма підхода к прессе Министра иностранных дел Беларуси В.Макея в ходе конференции «Минские соглашения год спустя: достижения, вызовы, уроки» (11 февраля 2016 г., г.Минск) – режим доступу: http://mf.gov.by/press/news_mfa/ef77517895577da2.html*

8 *Термін «Мінський процес» використовуватиметься в дослідженні для означення дипломатичного процесу, який є результатом перемовин, досягнутих на саміті глав ЄАЕС, України та ЄС у серпні 2014 року, регулярних зустрічей Тристоронньої контактної групи та «Нормандського саміту» в лютому 2015 року, які відбуваються в Мінську.*

ти нормандський формат, щоб забезпечити безпосередню участь США у мінському процесі. Подібні дії будуть підтримані Білоруссю, оскільки Олександр Лукашенко сам вже неодноразово висловлювався на користь активної участі Вашингтону у розв'язанні конфлікту⁹. Водночас, проблему формату мирних переговорів і склад її учасників не слід перебільшувати, оскільки основною перешкодою, як видається, є відсутність компромісу, на який би погодилися і реалізували всі сторони.

В українському експертному середовищі розуміють зазначену позицію білоруських колег. Інша справа, що Київ шукає нових способів вирішення конфлікту. Зокрема, сьогодні зусилля української дипломатії спрямовані на узгодження позицій стосовно впровадження міжнародної поліцейської місії ОБСЄ на Донбасі. З іншого боку, українська сторона не може запліщувати очі на використання участі своїх представників у Тристоронній контактній групі для надсилання Мінськом сигналів Києву, як це було зроблено наприкінці квітня. Тоді віце-спікера Верховної Ради Ірину Геращенко вперше спробували не пустити на територію Білорусі для участі в засіданні щодо звільнення заручників¹⁰. Такі інциденти посилюють позицію тих, хто схильний нагадувати, що Білорусь, попри всю риторику влади, а також організацію переговорного процесу, залишається союзницею агресора – Росії.

Головним же здобутком цього періоду в сфері безпеки можна вважати той факт, що главам держав вдалося не допустити втягнення Білорусі у війну між Росією та Україною

Таким чином, протягом останніх двох років українсько-білоруські відносини значною мірою розвивалися без стратегічного планування на дипломатичному рівні, ситуативно долаючи виклики, які привнесла в двосторонню співпрацю російська агресія. Головним же здобутком цього періоду в

⁹ Президент о ситуации в Украине: Если американцы, США не захотят мира, не будет мира, 29.04.2015 – режим доступу: <http://news.tut.by/society/445982.html>

¹⁰ Геращенко повідомила про спробу зриву переговорів по заручникам через заборону їй в'їзду до Білорусі, 27.04.2016. – режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/geraschenko-oficijno-zaboronili-v-yizd-do-bilorusi-206971_.html

2. Поєднані Мінськом, розділені Росією: нові тенденції розвитку відносин між Україною та Білоруссю

сфері безпеки можна вважати той факт, що главам держав вдалося не допустити втягнення Білорусі у війну між Росією та Україною. Водночас спільними зусиллями вдалося утвердити Мінськ у статусі центру східноєвропейської міжнародної дипломатії. В умовах відсутності Посла України в Республіці Білорусь після звільнення з цієї посади Михайла Єжеля у травні 2015 року українська сторона значною мірою покладається на своє представництво у Тристоронній контактній групі. Це, однак, не може повноцінно замінити посольську функцію.

3. СФЕРИ ОБОПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ: ЗАДЕКЛАРОВАНІ І ПРИХОВАНІ

Російська агресія підкреслила головний пріоритет зовнішньої політики як України, так і Білорусі, який полягає в гарантуванні національної безпеки кожної з держав. Окрім того, вона вказала на те, що двосторонні відносини між обома державами мають у своїй основі конкретні спільні інтереси, хоч і базуються на відмінних цінностях. І цих інтересів виявилось достатньо для того, щоб, незважаючи на усі виклики, двостороннє співробітництво не тільки не згорнулося, але й дозволило реалізувати пріоритети зовнішньої політики.

Сьогодні в інтересах України залишається утримати Білорусь від безповоротної інтеграції з РФ, особливо в сферах зовнішньої та безпекової політики

При цьому впадає увічі певна подібність визначених інтересів, якими керуються сьогодні Київ та Мінськ, до тих, які визначали характер співпраці у 2009-2010 роках. Тоді Віктор Ющенко намагався забезпечити зближення з Білоруссю завдяки посередництву в діалозі між Мінськом та Брюсселем і Вашингтоном. Натомість Олександр Лукашенко використовував Київ, з одного боку, для демонстрації переваг власної внутрішньої політики на протиставленні з політичними кризами в Україні, з іншого, для виходу з міжнародної ізоляції¹¹. Як і 2009 року, сьогодні в інтересах України залишається утримати Білорусь від безповоротної інтеграції з РФ, особливо в сферах зовнішньої та безпекової політики. Своєю чергою для Білорусі важливим є повернення на міжнародну арену, пошук альтернативних російським траншів, без яких білоруська економіка не втримається, а також таке вибудовування відносин з Україною та ЄС, при якому втручання у внутрішню політику Білорусі буде зведене до мінімуму. Схоже, що Київ та Брюссель погодилися з такою позицією і санкції відходять у минуле. Відтак, пріоритетним стає зміцнення білоруської держави.

¹¹ «М'яка сила» України у Білорусі // «М'яка сила» України в регіоні: інструмент ефективної зовнішньої політики / за ред. А. Гетьманчук, Є. Єнін, К. Зарембо, С. Солодкий та ін. – К.: ІСП, 2011. – С. 9.

Реалізація зазначених інтересів вимагає тісної прикордонної, економічної, регіональної та міжлюдської співпраці, що розвивається на тлі нових військових та безпекових викликів. І тут слід зазначити, що Мінськ вправно використав те вікно можливостей, які створив для нього конфлікт в Україні. Це, насамперед, стосується поступового вибудовування іміджу Білорусі – країни-миротворця, зусиллями якої залагоджується конфлікт на Донбасі, що не забувають підкреслювати європейські партнери. Інша складова цього процесу – перебалансування відносин із ЄС на тлі збереження проросійської орієнтації. Окрім того, Білорусь скористалася запровадженими проти Росії санкціями та припиненим авіасполученням між Україною та Росією. З одного боку, кількість перепакованої продукції українського або європейського походження зростає, з іншого боку, білоруські авіалінії значно збільшили кількість авіарейсів між Україною та Білоруссю. Водночас конфлікт на Донбасі вплинув на зростання кількості мігрантів у сусідній Білорусі, а також позначився на міжлюдських контактах – кількість відвідин білорусами України з туристичною метою або в рамках шоп-турів значно скоротилася. Натомість контрабанда палива та різних товарів на територію України, а також в зону АТО на тлі значного зменшення оборотів торгівлі становить один із викликів транскордонного співробітництва. Нові реалії також призвели до офіційного згорання військової співпраці і появи нової категорії громадян Білорусі – учасників бойових дій в Україні з обох сторін, щодо яких Київ також має випрацювати окрему політику.

3.1. ВІЙСЬКОВА СПІВПРАЦЯ ТА ВИКЛИКИ

З огляду на важливість безпекового питання для обох держав, військова співпраця могла б стати сферою обопільного інтересу в українсько-білоруських відносинах. Однак складність полягає в тому, що Мінськ є союзником Росії, що включає в себе також співпрацю у сфері оборони. Білорусь є членом Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ) і, що більш важливо, вона також утворює Союзу державу з Росією і має оборонні зобов'язання, подібні до передбачених у ст. 5 Північноатлантичного договору. Іншими словами, будь-який напад на Росію має технічно розглядатися як напад на Білорусь.

Однак, як уже підкреслювалося вище, уникати втягнення в будь-який конфлікт або навіть стратегічну конфронтацію в регіоні становить життєві інтереси Мінська. Таким чином, відтоді як розпочався українсько-російський конфлікт, Білорусь застосовувала обережну політику, намагаючись залишатися поза конфліктом і, водночас, зміцнюючи власну національну безпеку, включно з безпекою своїх кордонів.

При цьому усі військові навчання, які провадила Білорусь на своїй території, потрапляли під пильну і критичну увагу України. І хоч білоруські колеги зазначають, що цей елемент поведінки Білорусі часто неправильно розумівся та інтерпретувався українськими та навіть білоруськими ЗМІ¹², все ж треба визнати, що така реакція української сторони була і залишається виправданою.

Що може стати більш серйозною загрозою для України – це російська військова авіабаза в Білорусі

Що може стати більш серйозною загрозою для України – це російська військова авіабаза в Білорусі. Дискусії про таку базу почалися в 2013 році, коли міністр оборони Росії Сергій Шойгу повідомив

пресі, що авіабаза буде створена протягом двох років. Однак невдовзі питання зникло із заголовків ЗМІ та майже забулося. Втім, Москва не зріклася ідеї і повернулася до неї після початку її конфлікту з Україною. У жовтні 2014 року, колишній головнокомандувач військово-повітряних сил РФ Віктор Бондарев повідомив, що 24 російські винищувачі Су-27 будуть постійно розміщуватися на військовій авіабазі в Бобруйську у 2016 році.¹³ Однак у червні 2015 року міністр оборони Білорусі Андрій Равков зазначив, що питання авіабази лежить у політичній площині і що ще «дуже рано говорити про розміщення винищувачів Су-27 та вертольотів

¹² Preiherman Y. Belarus-Ukraine relations beyond media headlines //Eurasia Daily Monitor Volume: 13 issue:57 – режим доступу: http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=45231&cHash=22fc78f5b23f8662ed3ae83be39c3143#.V0w7IZF97IV.

¹³ Авиабаза ВВС России появится в Белоруссии в 2016 году, 15.10.2014. – режим доступу: <http://www.interfax.ru/world/401853>

Мі-8 РФ у Білорусі»¹⁴. Після цього розпочався найбільш цікавий розвиток подій. Зненацька 2 вересня 2015 року російський уряд розглянув питання створення авіабази в Білорусі та звернувся до Президента Путіна з проханням підписати відповідну міждержавну угоду, яка «закріпить довготермінову військову присутність Росії в регіоні та буде сприяти укріпленню її безпеки»¹⁵. 19 вересня 2015 року Володимир Путін наказав своїм міністерствам оборони та закордонних справ завершити переговори і вести справу до підписання угоди. Тижнем пізніше російська газета «Независимая газета» процитувала анонімні джерела у військових та дипломатичних колах, які зазначали, що угода була готова до підписання і що авіабаза почне функціонувати уже в січні 2016 року¹⁶. Однак з огляду на узгоджені публічні та непублічні зусилля, Мінськ зумів відкласти це питання, заявивши, що розміщення авіабази не відповідає інтересам безпеки країни.

Як було підкреслено вище, чим більше зміцнюватиметься статус Мінська як місця переговорів, тим більшою буде здатність Білорусі стримувати тиск Москви стосовно забезпечення військової присутності Росії на території Білорусі. Водночас, навіть наявних військових об'єктів Росії на території Білорусі може бути достатньо для загострення безпекової ситуації в регіоні.

Що стосується військового співробітництва між Україною та Білоруссю, то зі зрозумілих причин воно згорнулося протягом попередніх двох років.

2013 рік став останнім, коли відбувалася інтенсивна співпраця між військовими відомствами. Відповідно до відкритих джерел значно скоротилася кількість проектів у рамках військово-технічної співпраці, а тому говорити про суттєві поставки Білорусі

2013 рік став останнім, коли відбувалася інтенсивна співпраця між військовими відомствами

---

¹⁴ *Министр обороны: вопрос о российской авиабазе в Беларуси – в политической плоскости, 17.06.2015. – режим доступу: <http://news.tut.by/politics/452441.html>*

¹⁵ *Материалы к заседанию Правительства 2 сентября 2015 года. – режим доступу: <http://government.ru/announcements/19499/>*

¹⁶ *Мухин В. Белоруссия может стать ядерным форпостом России, 25.09.2015. – режим доступу: http://www.ng.ru/armies/2015-09-25/1_forpost.html*

для українського ВПК не доводиться¹⁷. Водночас можна звернути увагу на діяльність Оршанського авіаремонтного заводу, контрольним пакетом якого володіє концерн «Мотор Січ»¹⁸, та взяти до уваги наміри корпорації «Богдан» розпочати зборку білоруських вантажівок МАЗ у Черкасах¹⁹.

Ще однією сферою майбутніх обопільних інтересів можуть стати військові навчання та обмін досвідом, який має особливо важливе значення в реаліях збільшеної геополітичної напруги в регіоні. Українська армія отримала унікальний досвід у «гібридній війні», який становить очевидний інтерес у рамках національної безпеки Білорусі.

Важливо, що новий текст Воєнної доктрини, який невдовзі має бути схвалений парламентом Білорусі, визначає «гібридні війни» як головну сучасну загрозу країни. Нова доктрина передбачає можливості появи зініційованих зсередини конфліктів та визначає способи їхнього уникнення та ліквідації. Її пріоритетом також є координація внутрішніх та зовнішніх напрямків гарантування національної безпеки, які включають також засоби масової

¹⁷ Данейко Е. В условиях «гибридной войны»: что поставляет Беларусь для ВПК Украины, 02.01.2016 – режим доступу: <http://www.dw.com/ru/%D0%B2-%D1%83%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%8F%D1%85-%D0%B3%D0%B8%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B9-%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D1%8B-%D1%87%D1%82%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%8F%D0%B5%D1%82-%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D1%80%D1%83%D1%81%D1%8C-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B2%D0%BF%D0%BA-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%8B/a-18951986>

¹⁸ Лукашенко предупредил «МоторСич», что в Беларуси «перекантоваться» не получится, 16.10.2014. – режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/rus/news/2014/10/16/498635/>

¹⁹ Як зазначається в прес-релізі компанії: «За словами, Владислава Сопіта, директора заводу «Богдан», техніка яка виготовлятиметься на заводі в Черкасах, матиме подвійне призначення і може бути використана як цивільними, так і силовими структурами в зоні проведення АТО»: Українська [корпорація] «Богдан» та білоруський «МАЗ» домовилися про виробництво вантажівок в Черкасах, 14.03.2016. – режим доступу: <http://bogdan.ua/uk/ukrayinska-bogdan-ta-biloruskyy-maz-domovylys-pro-vyrobnnytvo-vantazhivok-v-cherkasah>

інформації та сферу інформації загалом, які досі в Доктрині не були відзначені. Інша мета — підвищити мобільність та готовність збройних сил швидко реагувати на всі види загроз безпеці в будь-якій частині країни. За словами міністра оборони Андрія Равкова, Білорусь вивчає український досвід та вчиться в Україні, як діяти в умовах «гібридної війни»²⁰.

3.2. ПРИКОРДОННІ ПИТАННЯ І СПІВРОБІТНИЦТВО

Одними з ключових пріоритетів та проблем в українсько-білоруських відносинах уже давно є прикордонні питання. Оскільки обидві країни отримали незалежність у 1991 році, різні аспекти питань прикордонного співробітництва вирішуються на найвищому рівні.

У травні 1997 року під час візиту Олександра Лукашенка до Києва було підписано Договір про державний кордон між Білоруссю і Україною, який встановив прикордонний режим та визначив межі вздовж всього кордону (1084 км). Проте з початку 1990-х років Мінськ умовою ратифікації Договору називав борг українських суб'єктів господарської діяльності. У результаті, договір набув чинності тільки в червні 2013 року, коли уряди обмінялися ратифікаційними грамотами договору. У листопаді 2013 року перший прикордонний знак був встановлений у селі Сеньківка в Чернігівській області.

На тлі конфлікту на Донбасі демаркація кордону та контроль стали важливими питаннями для обох сторін. Київ вимагає гарантій того, що не існує ніяких можливостей для іноземних найманців

На тлі конфлікту на Донбасі демаркація кордону та контроль стали важливими питаннями для обох сторін

---

²⁰ Новая Военная доктрина Беларуси учитывает расширение источников военных угроз, 04.04.2016. — режим доступу: http://naviny.by/rubrics/politic/2016/04/04/ic_news_112_472931/ Есть вопрос. Чем отличается новая Военная доктрина Беларуси? 22.01.2016. — режим доступу: <http://www.belta.by/society/view/est-vopros-chem-otlichaetsja-novaja-voennaja-doktrina-belarusi-178661-2016/>

потрапити в зону конфлікту через державний кордон з Білоруссю²¹. Крім того, незважаючи на те, що білоруська влада гарантувала, що зі сторони Білорусі ніколи не буде нападу на Україну, Київ повинен переконатися в тому, що розвідувальні або диверсійні групи не перетинають кордон.

Для Білорусі прикордонні загрози і ризики є ще більш складним завданням. По-перше, країна пережила значний приплив осіб, які шукають притулку з Донбасу²², та всі, пов'язані з цим ризики. По-друге, білоруська влада стурбована можливістю торгівлі зброєю через кордон з Україною. Нарешті, їх також турбують білоруські й українські громадяни, які брали участь у боях на Донбасі та які мають бажання потрапити в Білорусь.

Мінськ і Київ були доволі ефективними в реагуванні на численні проблеми на кордоні. У травні 2015 року двостороння комісія з демаркації провела нараду в Чернігові і скоординувала подальшу роботу з демаркації кордонів. Пізніше Білоруський державний прикордонний комітет зазначив, що він планує завершити демаркацію в Брестському і Малоритському районах в 2015 році та в Кобринському та Іванівському районах у 2016 році²³. Прикордонники домовилися про плани співпраці у 2015–2016 роках, в тому числі серед їхніх спеціальних підрозділів.

3 лютого 2016 року Верховна Рада ратифікувала Угоду між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Білорусь про діяльність прикордонних уповноважених, що стало ще одним важливим кроком у поліпшенні прикордонного режиму. Угода регулює питання дотримання режиму державного кордону між обома державами,

---

²¹ *Максак Г., op.cit.*

²² *За словами міністра закордонних справ Білорусі Макея, Білорусь прийняла близько 100 тис. біженців: Беларусь и Украина готовы восстановить прежний уровень товарооборота: главы МИД двух стран провели переговоры в Киеве, 12.08.2015. – режим доступу: http://ont.by/news/our_news/belarys-i-ukraina-gotovi-vosstanovit-prezhnij-yroven-tovarooborota-glavi-mi*

²³ *Демаркация белорусско-украинской границы: начались работы по обозначению границы на местности, 16.09.2015. – режим доступу: <http://gpk.gov.by/news/gpk/19186/>*

правопорядку і своєчасного врегулювання інцидентів на державному кордоні тощо²⁴.

Водночас, не треба забувати про те, що демаркація кордону вносить суттєві зміни в повсякденне життя громадян у прикордонних зонах. З одного боку, мешканцям складно звикнути до наявності кордону як такого, який розділив знану їм добре місцевість на територію різних держав. Також існують уже усталені традиції. Одна з них — це сезонне збиральництво чорниці та журавлини на території поліського лісгоспу Республіки Білорусь. За порозуміння з білоруською стороною на період липня-середини листопада запроваджується сезонний пропуск громадян на українсько-білоруській ділянці кордону для збору дикоросів. За даними української Державної прикордонної служби минулого року ним скористалося 16 тис. громадян України, з них 3 тис. дітей²⁵. Попри те, що у 2015 році білоруська влада запровадила спеціальне мито за перебування на території заповідника в розмірі 227 грн, кількість українців, які завдяки збиральництву поповнюють власний бюджет, не скоротилася. З іншого боку, не вдається уникнути конфліктних ситуацій із мешканцями прикордонних сіл. Одна з «конфліктних зон» — це межі Ветлівської селищної ради Любешівського району Волинської області, де призупинено інженерні роботи з демаркації кордону. Мешканці протестують проти «передачі» Жировського каналу Білорусі. Українська Держприкордонслужба подає інформацію, що причиною таких демаршів може бути видобуток бурштину, для миття якого і потрібен канал²⁶. Власне, «бурштиновий бізнес» — це ще один виклик для прикордонників та захисників довкілля обох країн.

---

²⁴ Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Білорусь про діяльність прикордонних уповноважених. — режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/112_200

²⁵ На українсько-білоруському кордоні закінчився сезонний пропуск людей для збору дикоросів, 24.11.2015. — режим доступу: http://dpsu.gov.ua/ua/about/news/news_9413.htm

²⁶ Щодо конфліктної ситуації на ділянці Ветлівської селищної ради Любешівського району Волинської області, 05.05.2016. — режим доступу: http://dpsu.gov.ua/ua/about/news/news_11798.htm

За повідомленнями української сторони, на початок травня 404 км (з 1084 км) винесено на місцевість, визначено 977 прикордонних знаків²⁷. Білоруська сторона, повідомляючи, що демарковано третину кордону, передбачає, що роботи триватимуть ще п'ять років²⁸. «Дірявий кордон» становить неабияку спокусу для контрабандистів. При цьому в офіційних повідомленнях, як правило, зазначається тільки дрібна контрабанда – цигарок та алкоголю. Натомість контрабанда палива з Білорусі залишається невловимою і може бути «виловленою» лише журналістами-розслідувачами²⁹. Боротися з правопорушеннями обидві сторони намагаються і в рамках спільних спецоперацій прикордонників, наприклад «Зубр-2015»³⁰.

Одним з обопільних викликів є виявлення каналів незаконного переправлення мігрантів з України через Білорусь у балтійські країни, а звідти до країн Скандинавії, або ж з Білорусі через Україну в країни ЄС. Окрема, хоч і незначна, категорія людей, яка також намагається потрапити до України, – це шукачі притулку, серед них, зокрема, громадяни Росії та Таджикистану. Зменшується, натомість, кількість білоруських громадян, які шукають притулку в Україні. На це звертають увагу експерти в розмовах, що може підтверджувати тезу про те, що Україна й надалі залишається державою, де складно отримати статус біженця. Що стосується трудової міграції українців у Білорусь, то згідно з наявними даними з-поміж найпопулярніших країн призначення частка українських трудових мігрантів з неврегульованим статусом становить 42% у

---

27 *Щодо конфліктної ситуації на ділянці Ветлівської селищної ради Любешівського району Волинської області, 05.05.2016. – режим доступу: http://dpsu.gov.ua/ua/about/news/news_11798.htm*

28 *Почти треть госграницы с Украиной демаркирована – Мальцев, 06.04.2016. – режим доступу: http://gpk.gov.by/news/na-granitsah-belarusi/index.php?ELEMENT_ID=21828&sphrase_id=1646356*

29 *Тышкевич И. Как заработать миллиарды на контрабанде между Украиной и Беларусью, 27.03.2016. - <http://hvylya.net/analytcs/economics/kak-zarabotat-milliardy-na-kontrabande-mezhdu-ukrainoy-i-belarusyu.html>*

30 *Про результати спецоперації див.: На кордоні з Білоруссю завершилася спільна правоохоронна операція «Зубр-2015». – режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248682538&cat_id=244277212*

Республіці Білорусь (38% – РФ)³¹. Тут свою роль можуть відігравати давні зв'язки, обізнаність з ситуацією, вищі зарплати, зокрема, в медичних закладах та на залізниці, а також добре налагоджені стежки човникової торгівлі тощо.

Новим викликом українських прикордонників стало накопичення вантажних автомобілів у «Доманове» у лютому 2016 року, викликане припиненням пропуску вантажних транспортних засобів із номерами РФ до Польщі. Відповідно, в цьому конфлікті Україна перетворилася на транзитну територію, якою російські вантажівки потрапляли в обхід Польщі на територію ЄС.

3.3. ТОРГІВЛЯ

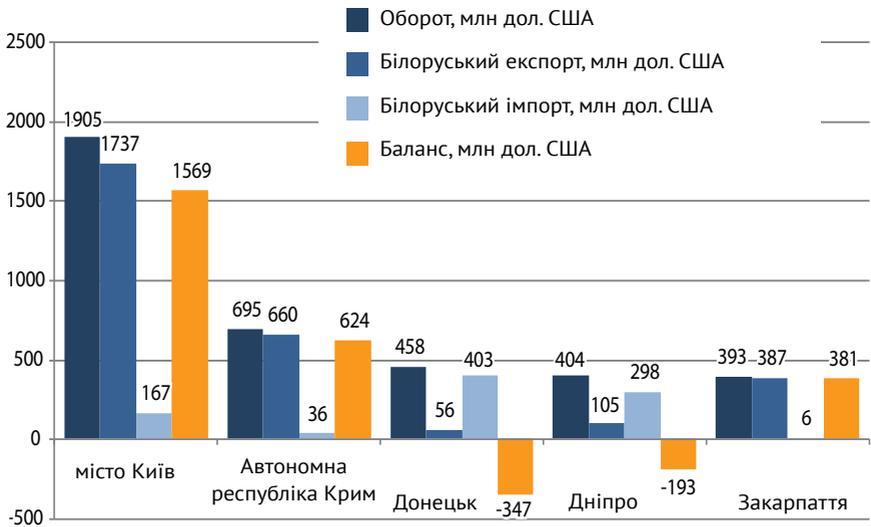
Торговельно-економічна співпраця була ще одним «клеєм», який утримував Україну і Білорусь разом навіть у бурхливі часи російсько-українського протистояння. Для Мінська конфлікт між Києвом і Москвою виявився надзвичайно серйозним викликом з економічної точки зору, як і з точки зору національної безпеки, що обумовлювало багато рішень уряду. Достатньо згадати, що у 2013 році Україна посідала друге місце серед зовнішньоторговельних партнерів Білорусі, на неї припадало 7,8% від загального обсягу зовнішньої торгівлі. Частка України в експорті Білорусі складала близько 11,5%, а прибуток Білорусі склав 2,1 млрд доларів. І це було надзвичайно важливо, враховуючи зовнішньоторговельний дефіцит Білорусі і досить погані економічні прогнози.

Слід також зазначити, що анексія Криму та конфлікт на Донбасі заторкнули два головних торговельних партнери Білорусі серед областей України: Автономну республіку Крим та Донецьку область, які займали друге і третє місце серед торговельних партнерів (див. Графік 1). Разом їхній товарообіг із Білоруссю становив понад 1 млрд дол.

---

³¹ *Міграція як чинник розвитку в Україні: Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток в Україні.* – К.: МОМ, Представництво в Україні, 2016. – С. 43-44.

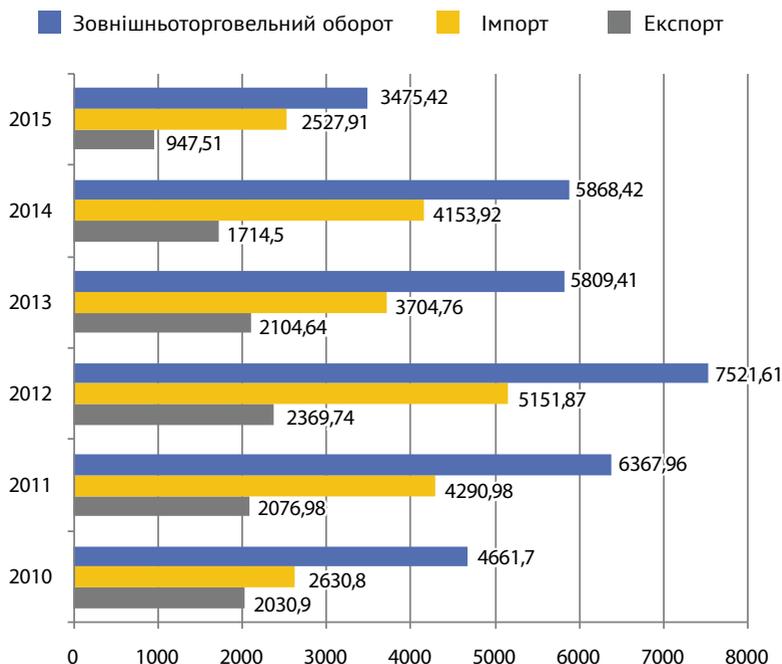
Графік 1. Головні торговельні партнери Білорусі серед областей України в 2013 році

Джерело: Національний статистичний комітет Республіки Білорусь

Для України Білорусь як торговельний партнер не є ключовою, однак, як і раніше, дуже важливою. Хоча у 2015 році відбулося різке зниження в обсягах двосторонньої торгівлі – на 40,8%, Білорусь залишається другим за величиною торговельним партнером України серед країн СНД (після Росії). До 2015 року обсяг двосторонньої торгівлі був не лише більший, а демонстрував, особливо в 2010-2012 роках, помітне зростання (див. Графік 2). Проте для України баланс залишився негативним.

Графік 2. Торгівля України з Білоруссю, млн дол. США

Джерело: Посольство України у Білорусі, <http://belarus.mfa.gov.ua/ru/ukraine-by/trade>

Отже, двостороння торгівля зазнала величезних втрат через конфлікт на Донбасі та загальні економічні наслідки в обох країнах. Водночас, конфлікт між Росією і Україною, зокрема взаємні економічні санкції і санкції Заходу проти Росії, відкрив нові можливості для українсько-білоруського економічного співробітництва. Як видно навіть з торговельної статистики, хоча цих

Конфлікт між Росією і Україною, зокрема взаємні економічні санкції і санкції Заходу проти Росії, відкрив нові можливості для українсько-білоруського економічного співробітництва

нових ніш недостатньо, щоб збалансувати поточні торговельні втрати, але все-таки це можливість диверсифікувати відносини між Києвом і Мінськом.

Дві нові ніші, про які часто згадують у ЗМІ, – це реекспорт українських товарів до Росії (через Білорусь) і збільшення авіаперевезень між Мінськом та українськими містами. Останнє перетворило Мінськ і його міжнародний аеропорт в міні-хаб, що задовольняє потреби російських і українських пасажирів. Україна і Білорусь подвоїли допустиму кількість рейсів між своїми столицями: тепер кожна сторона може здійснювати до 11 рейсів на день. Крім того, Білорусь відкрила нові напрямки авіасполучення в Україні: Одеса і Харків.

Усі схеми реекспорту українських товарів через Білорусь у Росію важко відслідковувати, і, отже, аналізувати. Тим паче, що, як повідомляє більшість ЗМІ, йдеться про незаконні схеми. Проте існують широкі можливості для легальної співпраці у переадресації потоків товарів, які раніше поставляли безпосередньо до Росії. Двосторонні угоди між Білоруссю та Росією, як і правила Євразійського економічного союзу, дозволяють це зробити за умови, що українські товари отримують певну додану вартість у Білорусі. Тому і Київ, і Мінськ зацікавлені в активізації торговельних відносин та ефективному використанні наявних економічних можливостей.

Важливість цього напрямку співпраці посилилася після 1 січня 2016 року, коли набула чинності Угода про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. В Україні розглядають Білорусь як можливу платформу для виходу українських товарів на ринок Євразійського економічного союзу, зважаючи на те, що Росія вийшла із зони вільної торгівлі з Україною і ввела контрсанкції щодо Києва³². Як держава-член ЄАЕС, Білорусь, звичайно ж, повинна координувати свою зовнішньоекономічну політику з іншими країнами-членами. Однак 21 грудня 2015 року Олександр Лукашенко заявив на саміті ЄАЕС, що Білорусь за прикладом Росії не

---

³² *Максак Г., op.cit.*

відмовиться від вільної торгівлі з Україною через введення режиму вільної торгівлі останньої з ЄС³³.

Проте білоруська влада також уважно стежить за імплементацією Угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС. Приплив європейських товарів на український ринок часто розглядається як потенційний виклик для неконкурентоздатних білоруських виробників.

Разом із проблемою контрабанди стрілецької зброї це перетворює український кордон, на думку президента Лукашенка, на основне джерело серйозних загроз національній безпеці Білорусі³⁴. Саме тому була створена урядова робоча група для контролю за імпортом з України в першому кварталі 2016 року. Однак білоруська влада, на відміну від своїх російських колег, не розглядає ситуацію в чорно-білих тонах і думає про нові можливості в умовах торговельної угоди України та ЄС та українсько-російських санкцій. Очевидна можливість полягає у спробі зайняти частку російського ринку, яку раніше утримували українські виробники. У 2014 році Україна експортувала до Росії передусім машини та обладнання, метал, хімічну продукцію і продукти харчування. З цього переліку перспективним для Мінська є лише харчовий сектор. Ще одна можливість полягає у створенні спільних з Україною підприємств – на території Білорусі, щоб отримати доступ до Євразійського ринку, а на території України, щоб продавати до ЄС.

Білоруська влада, на відміну від своїх російських колег, не розглядає ситуацію в чорно-білих тонах і думає про нові можливості в умовах торговельної угоди України та ЄС та українсько-російських санкцій

На тлі падіння взаємної торгівлі обсяги традиційних імпортних і експортних потоків у торгівлі України з Білоруссю також залишають бажати кращого. Левова частка українського імпорту скла-

---

33 *Країни ЄАЕС не підтримали Росію в питанні відмови від ЗВТ із Україною, 21.12.2015.* – режим доступу: <http://economics.unian.ua/finance/1218736-krajini-eaes-ne-pidtrimali-rosiyu-v-pitanni-vidmovi-vid-zvt-iz-ukrajinoju.html>

34 *Лукашенко потребує удосконалити напрямки діяльності силового блоку, 16.12.2015.* – режим доступу: <http://www.belta.by/president/view/luashenko-trebuje-usovershenstvovat-napravljenija-deyatelnosti-silovogo-bloka-174285-2015/>

дається з нафтопродуктів. У 2015 році на їхню частку припадало понад 70% імпорту з Білорусі, хоча їхня кількість впала на 6,7% в порівнянні з 2014 роком.

У липні 2015 року в Чернігові відбулося 23-тє засідання Міжурядової комісії з торговельно-економічного співробітництва (перша така нарада з травня 2013). Її учасники визначили наступні пріоритетні галузі для українсько-білоруського економічного співробітництва: енергетика, сільське господарство, машинобудування, авіація і космос, а також інфраструктурні проекти. У деяких із цих секторів сторони повинні подолати, крім падіння попиту або низької економічної активності, й інші проблеми. Так, наприклад, в енергетичному секторі діють кілька правових процедур, які перешкоджають торгівлі. Одним із прикладів є випадок з імпортом палива для авіації, який Білорусь призупинила, поки конфлікт між українською митницею і «БНК-Україна» не буде вирішено в судовому порядку. Це вплинуло на ринок авіаційного палива в Україні, так як воно на 50% залежить від імпорту, а в 2015 році потреба білоруського імпорту нараховувала 85%.

У цілому, регулярні суперечки і навіть «торговельні війни» залишаються характерними для українсько-білоруських економічних відносин. Це той випадок, де двосторонні відносини час від часу є дійсно складними. У більшості випадків вони є результатом протекціоністської політики по обидва боки.

Минулого року дійшло до обміну взаємними погрозами запровадити додаткові мита на товари одне одного. Скандал вибухнув у серпні 2015 року, після того, як білоруський уряд прийняв постанову піддавати всі іноземні товари, включаючи українські та виключаючи ті, які виходять з Євразійського економічного союзу, обов'язковій санітарно-гігієнічній сертифікації. Київ відповів ідеєю спеціальних 39,2% мита на деякі білоруські товари. Після довгих дискусій і публічних суперечок сторони оголосили, що вони будуть утримуватися від будь-яких зустрічних санкцій. Крім того, Білорусь заявила, що влада не буде запроваджувати торговельні обмеження на українські товари після того, як з 1 січня 2016 року набув чинності пакт вільної торгівлі між Україною та ЄС. Важливо відзначити, що з метою запобігання подіб-

них суперечок у майбутньому і сприяння їх вирішенню в жовтні 2015 року країни встановили Робочу групу високого рівня, співголовами якої є заступник міністра України з економічного розвитку і торгівлі та перший заступник міністра закордонних справ Білорусі.

3.4. РЕГІОНАЛЬНІ ПРОЕКТИ

Співпраця в рамках регіональних проектів є ще одним важливим, але недостатньо реалізованим взаємовигідним напрямком відносин України і Білорусі. Той факт, що з 1990 року ці дві країни, в основному, мали різні регіональні преференції – Білорусь фокусувалася на пострадянському просторі і мала слабкі відносини з ЄС, а Україна дивилася більше на Захід і брала обережну участь в окремих пострадянських проектах – робить цей напрямок співпраці ще більш цікавим і перспективним. З такими регіональними «спеціалізаціями», Київ і Мінськ можуть взаємодоповнювати і підсилювати один одного, сприяючи регіональному розвитку, а у перспективі навіть сприяти співпраці між Європейським та Євразійським інтеграційними проектами. Останнє виглядає у кращому випадку як довгострокова перспектива, а наразі країни можуть зосередитися на деяких практичних сферах співпраці.

Першою з таких сфер є енергетична співпраця, яка вже давно є предметом переговорів Києва і Мінська. У 2009 році країни підписали Меморандум про співпрацю в енергетичній сфері, і президент

Київ і Мінськ можуть взаємодоповнювати і підсилювати один одного, сприяючи регіональному розвитку

Лукашенко публічно заявив про необхідність розробки стратегічних ініціатив. Активно обговорювалися кілька можливих проектів, зокрема будівництво атомної електростанції, транзит української електроенергії до країн Балтії, будівництво LNG-терміналу в Одесі, а також спільне використання українських газових сховищ. Проте жоден із них не був успішно реалізований.

Ще один енергетичний проект, який був запущений, але належним чином не реалізований, пов'язаний із транспортуванням

нафти. У 2010 році на тлі білорусько-російського енергетичного конфлікту Україна погодилася прийняти в Одесі венесуельську нафту, а потім транспортувати її до Білорусі по трубопроводу Одеса-Броди. Трубопровід мали використовувати в аверсному режимі; Київ дозволив це за умови, що Мінськ гарантовано прокачуватиме понад 9 млн тонн нафти на рік. У 2011 році Білорусь закачала менше 1 млн тонн, а після цього – нічого.

Наступною сферою для регіональних проєктів, які становлять взаємний інтерес, є розвиток транспортної та транзитної інфраструктури, що також є предметом активних перемовин, зокрема, з моменту створення Східного партнерства. Наразі деякі з цих перемовин активізувалися. Наприклад, у серпні 2015 року під час візиту міністра закордонних справ Білорусі Володимира Макея до Києва та Одеси, сторони говорили про активізацію транспортного коридору Балтійське море – Чорне море. Зокрема, Київ погодився розглянути можливість лібералізації митних процедур в українських портах Чорного моря для транзиту вантажів до Білорусі³⁵. Цікаво, що в Одесі до міністрів закордонних справ Макея і Клімкіна приєднався їхній колега з Литви – Лінас Лінкявічюс для тристоронніх регіональних переговорів.

У лютому 2016 року Литва і Україна підписали меморандум про об'єднання залізничного проєкту «Вікінг» (Чорноморськ (колишній Іллічівськ)-Мінськ-Клайпеда) з проєктом «Новий шовковий шлях». Формально Білорусь ще не приєдналася до угоди, але де-факто так. Будучи учасником проєкту «Вікінг», вона стала важливою частиною майбутнього партнерства. З іншого боку, Білорусь приділяє особливу увагу співпраці з Литвою, щоб стати завершальним ланцюгом «Шовкового шляху» в Європі. Під час XII Білорусько-литовського форуму, який відбувся наприкінці травня 2016 року, розвиток спільних проєктів із Китаєм особливо в рамках створення ЗВТ між трьома сторонами та розвитку індустріального парку «Великий камінь» став однією з центральних тем обговорення. Києву слід приділити увагу цим перемовинам Литви та Білорусі, як і конфлікту, який розгортається між ними

---

³⁵ *Максак Г., op.cit.*

державами із залученням Польщі, щодо будівництва Білоруської АЕС в містечку Островець поблизу кордону з Литвою³⁶.

Украї важливою є ще одна площина регіональної співпраці – екологічна. І тут сусідню Білорусь розглядають як потенційне джерело техногенно-екологічної загрози для північних областей України. Йдеться про подальше використання Хостиславського кар'єру будівельних матеріалів, що загрожує екосистемі озер Волинської області. Відповідно українська сторона взяла на себе проведення постійного екологічного моніторингу території Шацького національного природного парку. Інші ризики українські екологи пов'язують з діяльністю білоруських підприємств у Гомельській області, як сільсько-господарських, так і хімічного виробництва. Розташовані при річках, вони загрожують екологічною катастрофою водним об'єктам Чернігівщини³⁷.

Украї важливою є ще одна площина регіональної співпраці – екологічна. І тут сусідню Білорусь розглядають як потенційне джерело техногенно-екологічної загрози для північних областей України

Насамкінець, ще однією сферою для регіональних проєктів є розвиток багатосторонніх євро регіонів. Два з них уже функціонують досить довгий час це: Євро регіон «Буг» (Білорусь-Україна-Польща) та Євро регіон «Дніпро» (Білорусь-Україна-Росія). Основною метою таких євро регіонів є сприяння транскордонній співпраці, зокрема торговельно-економічному розвитку, екологічним проєктам, науковим і освітнім проєктам, а також – поліпшення зв'язку і транспортної інфраструктури, стимулювання контактів між людьми. Основна проблема, з якою зіткнулися два євро регіони, є відсутність постійної підтримки та участі з боку місцевих органів влади та органів самоврядування. У Євро регіоні «Дніпро» конфлікт між Росією і Україною перетворився останнім часом на головну проблему.

---

³⁶ Hyndle-HusseinJ. Białoruskaelektrowniajadrowaproblememdlalitwy: Analiza, 18.05.2016. – режим доступу: <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-05-18/bialoruska-elektrownia-jadrowa-problemem-dla-litwy>

³⁷ Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки у 2014 році. – режим доступу: http://www.mns.gov.ua/files/prognoz/report/2014/ND_2014.pdf

Водночас, регіональна співпраця є кроком до налагодження тісних контактів між учасниками. Не дарма питання впровадження Програми транскордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна» на 2014-2020 роки стає одним із основних в білорусько-польському порядку денному. Виділений Європейською Комісією бюджет на цей період Програми становить майже 176 млн євро³⁸.

Інструментом для просування різних регіональних проектів також може бути Програма територіального співробітництва України і Білорусі, яка реалізується у рамках Східного партнерства

Інструментом для просування різних регіональних проектів також може бути Програма територіального співробітництва України і Білорусі, яка реалізується у рамках Східного партнерства. Подібно до єврорегіонів її ціль – допомагати налагодженню стійкого транскордонного партнерства у

Волинській, Рівненській, Житомирській, Київській і Чернігівській областях України та у Брестській і Гомельській областях Білорусі. Вона спеціально зорієнтована на місцеві органи влади, малі та середні підприємства, а також громадські організації з метою підтримки економічного і соціального розвитку, вирішення спільних проблем у сфері охорони навколишнього середовища, охорони здоров'я та інших питань із транскордонним виміром тощо.

Важливий досвід спеціалісти обох країн могли отримати й у рамках участі у програмах Європейського агентства з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав-членів ЄС (Frontex). Спільні тренінги покликані не тільки ознайомити з новими методами аналізу ризиків, але й обговорити їх імплементацію з урахуванням національних особливостей держав (Східного партнерства). За фінансової підтримки ЄС також була надана допомога для розвитку систем управління міграцією обох держав у рамках проекту MIGRECO, веденням якого займається Міжнародна організація з міграції.

Деякою мірою Київ і Мінськ можна розглядати як конкурентів у рамках діючих та майбутніх регіональних проектів: напри-

---

³⁸ Детальніше на порталі Програми: <http://www.pl-by-ua.eu/ua>

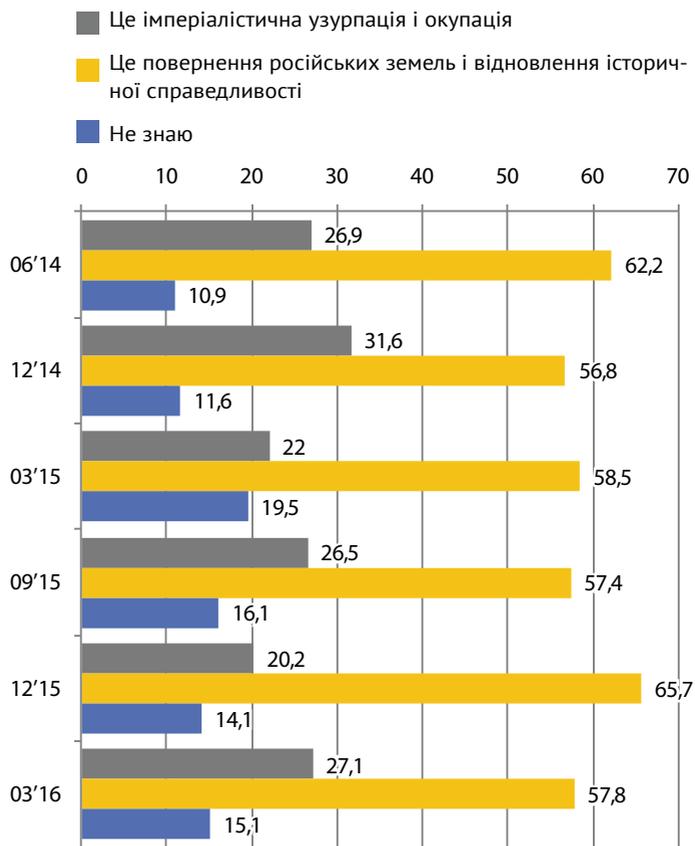
клад, за ресурси та увагу зовнішніх акторів (як у випадку проєктів з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи) або за лідерство у певних регіональних нішах. Однак у більшості випадків Україна і Білорусь можуть бути двигунами регіонального співробітництва, взаємно підсилюючи одна одну. Такі проєкти можуть бути ініційовані і реалізовані в рамках Східного партнерства. Беручи до уваги раніше погані відносини між Білоруссю і ЄС (які тільки-но почали поліпшуватися) і конфлікт України з Росією, регіональні проєкти можуть стати важливим інструментом для зменшення регіональної асиметрії. Таким чином, зміцнюючи співпрацю через регіональні проєкти, Україна і Білорусь зможуть допомагати одна одній у просуванні своїх інтересів у відносинах із третьою стороною.

3.5. КОНТАКТИ МІЖ ЛЮДЬМИ

Міжлюдські стосунки становлять основу будь-якого стратегічного партнерства між державами. У контексті наших двох країн вони базуються на родинних зв'язках, міжсекторальній співпраці, туризмі та шоп-турах, культурному обміні. Окрім того, саме в цій сфері ми найчастіше можемо говорити про застосування «м'якої сили» для розбудови двосторонніх відносин.

Аналіз стану горизонтальних зв'язків між громадянами обох держав сьогодні вимагає уважного вивчення опитувань громадської думки щодо ставлення до інших націй. Цікаво відзначити, що дискурс білоруського уряду та його розуміння значення України для Білорусі все більше розходиться з тим, як білоруське суспільство сприймає Україну. Опитування громадської думки показують, що серед білорусів домінують проросійські погляди у контексті українсько-російського протистояння. Наприклад, переважна більшість білоруських респондентів виявилася прибічницею російського наративу та вважає, що анексія Криму була історично виправданим поверненням півострова до складу його великої батьківщини (див. Графік 3).

Графік 3. «Як ви оцінюєте анексію Криму Росією?», %

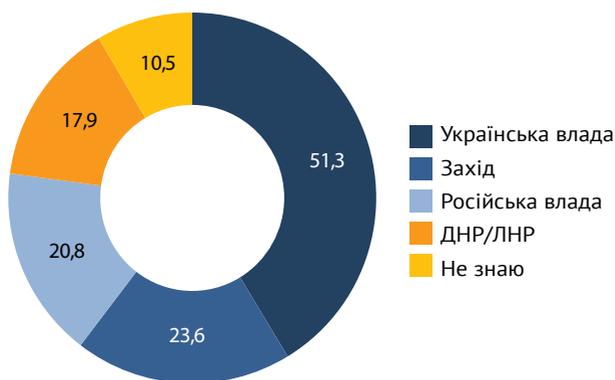
Джерело: Незалежний інститут соціо-економічних та політичних досліджень, <http://www.iiseps.org/?p=4267&lang=en>

Ще одним індикатором розбіжностей між широкою громадськістю та урядом Білорусі у їхньому ставленні до України є відповідь на питання про те, хто винен у проблемах із реалізацією Мінських угод. Тимчасом як президент Лукашенко і міністр закордонних

справ Макей продовжують наголошувати, що відповідальність несуть всі сторони, суспільство думає інакше (див. Графік 4).

Графік 4. Угоду про врегулювання конфлікту на Донбасі було підписано в лютому 2015 р. На вашу думку, хто несе відповідальність за те, що конфлікт досі залишається не вирішеним?

(можливі декілька варіантів відповідей)

Джерело: Незалежний інститут соціо-економічних та політичних досліджень, <http://www.iiseps.org/?p=4267&lang=en>

За таких умов уряд Білорусі стикається зі ще одним обмежувальним фактором у своїх відносинах з Україною – громадською думкою – і потрібно проявляти творчий підхід у поясненні власних зовнішньополітичних рішень. Робити це напрочуд складно в умовах, коли 65% білорусів використовують російське телебачення як основне джерело отримання інформації і лише 35% – білоруське³⁹. При цьому російські телеканали використовуються Росією і як інформаційна зброя проти України і, за потреби, проти самого Президента Лукашенка. А тому Україна, як ніхто інший, має бути

³⁹ Kryvoi Y., Wilson A. *From sanctions to summits: Belarus after the Ukraine crisis.* – ECFR, 2015. – p. 5

зацікавлена в зміні інформаційного поля в Білорусі. Це повинно стати її основним короткостроковим завданням у відносинах з Мінськом.

У донесенні інформації про ситуацію в Україні Київ може спиратися хоч і на малочисельну, проте все ж наявну активну частину української діаспори⁴⁰. Зокрема, діяльність Білоруського громадського об'єднання українців «Ватра» свідчить, що співпраця діаспори та МЗС України налагоджується. Вагому роль у розбудові міжлюдських зв'язків тут відіграють зустрічі із білоруською письменницею Світланою Алексієвич, яка стала особливо популярною в Україні після отримання Нобелівської премії з літератури у 2015 році.

Як свідчать нещодавні опитування, 83,6% українців добре ставляться до Білорусі. Своєю чергою позитивно ставляться до Лукашенка 63% громадян України

Оцінюючи ставлення до Білорусі в Україні, маємо іншу картину. Як свідчать нещодавні опитування, 83,6% українців добре ставляться до Білорусі⁴¹. Своєю чергою позитивно ставляться до Лукашенка 63% громадян України⁴².

Сприйняття громадянами сусідньої країни безпосередньо впливає на практику відносин. Так, внаслідок російської пропаганди білоруси значно скоротили відвідини України. Це одразу відчули працівники ринків прикордонних українських містечок. Для покращення образу України міський голова Чернігова навіть влаштував спеціальні прес-тури для білоруських журналістів. Окрім того, на зменшення кількості шоп-турів вплинула й економічна криза в Білорусі. Таким чином, на сьогодні хоч і існує окремий маршрут за закупками товарів до найбільш атракційного ринку Украї-

⁴⁰ Згідно з даними перепису населення Білорусі 2009 року, українці складають 1,7% населення Республіки Білорусь: <http://census.belstat.gov.by/pdf/PopulationNation-en-US.pdf>. Білоруська національна меншина також є малочисельною.

⁴¹ Українці загалом добре ставляться до інших країн світу, і лише до Росії – негативно, 11.03.2016. – режим доступу: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/330186.html>

⁴² Українці найкраще ставляться до Лукашенка, Меркель і Грібаускайте, 10.02.2016. – режим доступу: http://dt.ua/UKRAINE/ukrayinci-naykraschestavlyatsya-do-lukashenka-merkel-i-gribauskayte-199393_.html

ни – Хмельницького, його не порівняти з довоєнними обсягами. Окрім того, девальвація гривні зробила привабливими українські продукти харчування, що призвело до появи стихійних ринків при прикордонних пунктах.

Найбільших же збитків зазнала туристична галузь. Адже Крим був основним туристичним напрямком для білорусів. Якими стануть нові туристичні маршрути, покаже час.

Ще одним новим явищем, викликаним війною, стала поява українських біженців у Білорусі. За даними УВКБ ООН на 23 січня 2015 року протягом 2014 року у Білорусі було зафіксовано 663 шукачі притулку та ще 59637 осіб, які намагалися отримати інші форми дозволу на перебування у країні⁴³. За оприлюдненими 10 березня 2015 року даними, ця категорія українських громадян сягнула кількості 80700 осіб⁴⁴. Відповідно до травневих даних заступника міністра внутрішніх справ Білорусі Миколи Мельченка, потік мігрантів з Південно-Східної України, як зазначає білоруська сторона, значно уповільнився. І якщо у 2014 році за дозволом на працевлаштування звернулося 18 тис. українців, то у 2015 році – 14 тис.⁴⁵

Наведення мостів між суспільствами обох країн за таких обставин стало прерогативою неурядових організацій. Зокрема, завдяки

---

⁴³ УВКБ ООН закликає забезпечити безперешкодний доступ на сході України; виражає занепокоєння з приводу урядових постанов, що погіршують становище переміщених осіб, 23.01.2015. – режим доступу: <http://unhcr.org.ua/uk/novini/novyny/1431-uvkb-oon-zaklikae-zabezpechiti-bezpereshkodnij-dostup-na-skhodi-ukrajini-virazhae-zanepokoennya-z-privodu-uryadovikh-postanov-shcho-pogirshuyut-stanovishche-peremishchenikh-osib>

⁴⁴ УВКБ ООН доставляє гуманітарну допомогу до Луганська в той час, як становище на Сході України надалі погіршується, 10.03.2015. – режим доступу: <http://unhcr.org.ua/uk/novini/novyny/1472-uvkb-oon-dostavlyae-gumanitarnu-dopomogu-do-luganska-v-toj-chas-yak-stanovishche-na-skhodi-ukrajini-nadali-pogirshuetsya>

⁴⁵ Поток вынужденных мигрантов из юго-восточной Украины в Беларусь замедлился. – Мельченко, 26.05.2016 – режим доступу: <http://www.belta.by/society/view/potok-vynuzhdennyh-migrantov-iz-yugo-vostochnoj-ukrainy-v-belarus-zamedlilsja-melchenko-194830-2016/>

підтримці Friedrich Ebert Stiftung – представництво в Україні та Білорусі – виконуються різноманітні проекти. Їхня мета полягає в налагодженні співпраці між експертами, молоддю, журналістами обох країн і в проведенні спільних круглих столів, конференцій, літніх шкіл. При цьому Чернігів стає негласним центром такого співробітництва, що може бути ефективно використано владою міста. Зорганізовані заходи створюють майданчик для спільного обдумування наявної ситуації в українсько-білоруських відносинах. Їхнім результатом стає вироблення конкретних рекомендацій щодо покращення двостороннього співробітництва.

Чернігів стає негласним центром такого співробітництва, що може бути ефективно використано владою міста

Насамкінець варто згадати і про культурний обмін. Українці є поціновувачами творчості багатьох білоруських музичних гуртів. Особливу ж популярність здобув «Ляпіс Трубецкой», пісня якого «Воины света» стала негласним гімном Революції гідності. Також білоруські етно-гурти віддавна є учасниками щорічного фестивалю «Країна мрій». З іншого боку, білоруси уже давно стали поціновувачами репертуару «Океану Ельзи». Білоруська мова має своїх симпатиків серед української молоді. Окрім того, білорусистика знайшла своє місце в навчальних програмах, зокрема, Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Натомість, україністика – в Білоруському державному університеті. Окрім того, свою традицію має двостороння співпраця у космічній галузі та ядерній енергетиці. Якщо таке науково-технічне співробітництво регулюється державними інституціями – Академіями наук та міністерствами освіти обох країн, то співпраця в найбільш інвестиційній сфері – ІТ, що стрімко розвивається в Білорусі та в Україні, втручання держави не потребує.

4. СТЕЙКХОЛДЕРИ, ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ І ГРУПИ ВПЛИВУ

Визначення стейкхолдерів та особливо груп інтересів і впливу в білоруській політичній системі – завжди складне завдання. У політичному плані країна високо централізована, державні інституції підлаштовані під збереження владної вертикалі. У підсумку конкуренція лобістських груп чи груп впливу й інтересів відбувається за лаштунками і не в прозорий спосіб. Відтак, аби не спиратися на ненадійні журналістські матеріали чи різного роду популярні конспірологічні вигадки, аналіз має бути обмежений узагальненими групами.

Ключовою особою у визначенні характеру українсько-білоруської співпраці є Президент Білорусі Олександр Лукашенко. Він формулює ставлення до подій, які відбуваються в Україні, і він озвучує напрямки бажаної для Мінська співпраці. Так було і за часів президентства Ющенка, і за часів Януковича, які до того ж позначилися певним охолодженням відносин після того, як Лукашенко не запросили на конференцію з нагоди 25-тої річниці аварії на ЧАЕС у 2011 році. Під час офіційного візиту до Києва у червні 2013 року Олександр Лукашенко виступив з ініціативою створення спільних підприємств для модернізації українського АПК. І хоч тоді ця ідея не була підтримана українськими урядовцями, зацікавленими в співпраці з Китаєм, сьогодні є певні ознаки того, що до неї українська сторона уже готова повернутися. Проте, наскільки визначальною є позиція Лукашенко, вочевидь, найкраще знає Президент України Петро Порошенко. Йому вдалося налагодити дієву співпрацю Києва та Мінська у 2009 році на посаді міністра закордонних справ, а також згодом залагоджувати торговельні конфлікти на посаді міністра економічного розвитку і торгівлі. Окрім того, Петру Порошенку належала ініціатива зустрічі єврочиновників у Мінську 26 серпня 2014 року, що поклала початок «Мінському процесу». Про те, що ініціатором тристоронньої зустрічі в білоруській столиці був Порошенко, також заявляв Олександр Лукашенко.

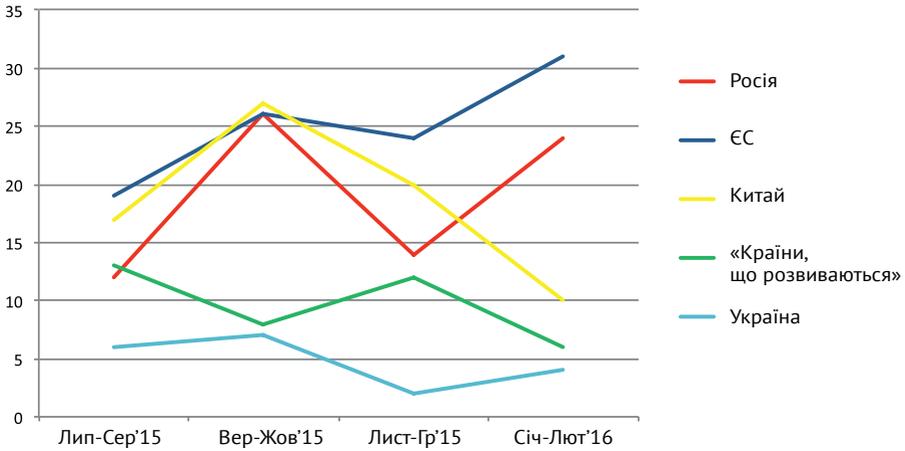
Ключовою особою у визначенні характеру українсько-білоруської співпраці є Президент Білорусі Олександр Лукашенко

Інший ключовий стейкхолдер відносин із Україною – уряд. Складно виокремити когось із міністрів чи певних представників правлячих еліт, хто найбільше впливає на українсько-білоруські відносини. Звичайно, Міністерство закордонних справ Білорусі – найбільш помітний і активний співрозмовник для Києва, що спричинено його мандатом на ведення зовнішньої політики і в цілому високим професійним рівнем. Крім того, МЗС має найбільший вплив (у рамках обмежених можливостей, доступних Білорусі) на хід мінського процесу: особливо, на зустрічі Тресторонньої контактної групи. Як уже зазначено вище, білоруські дипломати вже здійснюють неофіційно логістичну, секретарську і протокольну функції для Тресторонньої контактної групи. Понад те, саме перший заступник міністра закордонних справ Олександр Міхневич, який співголоує в рамках робочої групи високого рівня, створеної в жовтні 2015 року, відповідає за уникнення економічних диспутів між країнами.

Білоруський посол в Україні Валентин Величко, вочевидь, ключовий актор у відносинах. Уже той факт, що він перебуває на посольській позиції упродовж 15 років і зберігає її в свій 71 рік, робить його дипломатом, що перебуває на посаді винятково тривалий період часу. Цей же факт свідчить про його особливу роль в українсько-білоруських відносинах. Керівництво Білорусі високо оцінювало і навіть хвалило посла за якість роботи під час анексії Криму і інтенсивних боїв на Донбасі.

У цілому білоруський уряд сприймає відносини з Україною як менш важливі порівняно зі співпрацею з Росією чи навіть ЄС. У дуже узагальненому сенсі це вияв інтенсивності відносин (див. Графік 5). Однак останні роки позначилися помітнішим зростанням розуміння у білоруської влади, що Україна є ключовою для зовнішньої політики Мінська і що зв'язки з нею вирішальні для ширших цілей, які виходять за рамки двосторонніх відносин.

Графік 5. Інтенсивність відносин Білорусі з ключовими зовнішньополітичними партнерами, липень 2015 – лютий 2016 (кількісне визначення головних подій)

Джерело: Білоруський зовнішньополітичний індекс, Білоруський Інститут Стратегічних Досліджень, http://belinstitute.eu/sites/biss.newmediahost.info/files/attached-files/BISS_FPI30_2016en.pdf

Опозиційні партії та рухи намагаються бути почутими в російсько-українському конфлікті, у більшості підтримуючи українську сторону. Однак, їхня роль у білоруській політиці та в суспільстві протягом останніх років була значно зменшена, що робить їх незначним гравцем в українсько-білоруських відносинах. Певні ж неурядові організації сьогодні відіграють впливовішу роль, аніж політичні партії. Вони відображають увесь спектр поглядів щодо України та відносин Мінська із Києвом, маючи як прихильників, так і опозиціонерів або байдужих до України та відносин Білорусі із нею представників.

Окрему групу симпатиків і навіть друзів України становлять представники білоруської опозиції та діаспори. Ці люди небайдужі до позитивного розвитку українсько-білоруських відносин, добре

обізнані з ситуацією в обох державах, мають бачення щодо відносин між державами в майбутньому.

Як окрема група впливу експертна спільнота Білорусі відіграє дедалі помітнішу роль в українсько-білоруських відносинах

Як окрема група впливу експертна спільнота Білорусі відіграє дедалі помітнішу роль в українсько-білоруських відносинах. Її вага та інструментарій не слід переоцінювати, але медіа-присутність і деякі важливі, навіть проривні ініціативи можуть мати неабиякий потенціал. Один із таких прикладів – Ініціатива Мінського Діалогу Task-II, яку було запущено у березні 2015 року як експертний майданчик задля вироблення інноваційних політичних рекомендацій для осіб, що ухвалюють рішення в і поза пострадянськими країнами. Було також проведено низку міжнародних конференцій, в порядку денному яких Україна фігурувала як центральна тема.

5. НАЯВНІ І ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ І КОНФЛІКТИ

МІНСЬК ВТРАЧАЄ СТАТУС НЕЙТРАЛЬНОЇ ПЕРЕГОВОРНОЇ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ КРИЗИ НАВКОЛО ДОНБАСУ І СТАЄ ВРАЗЛИВИМ ДО ПОСИЛЕНОГО ТИСКУ МОСКВИ І ВСТАНОВИТИ РОСІЙСЬКУ ВІЙСЬКОВУ БАЗУ

Нейтральне позиціонування Білорусі щодо конфлікту Росії і України і той факт, що Мінськ приймає мирні переговори, допомагає країні наголошувати, що в інтересах усіх сторін (включно з Росією) утримувати Білорусь поза регіональною напругою. Це один зі способів для країни убезпечити себе від ризиків бути втягнутою у військове протистояння проти власної волі і це також додаткова гарантія для України, що білоруська територія не буде використана для нападів проти неї. Але чим менш продуктивним ставатиме мінський процес і чим більше сторони конфлікту й міжнародні актори вимагатимуть змінити місце переговорів, тим більш вразливим Мінськ ставатиме перед посиленням тиском Росії для створення авіабази чи іншим із видів військової присутності Росії в Білорусі. Це становить ризики і загрози для національної безпеки України, а також кардинально змінює економічну і геополітичну ситуацію в регіоні.

Ймовірність Від середньої до високої. Позаяк мінські домовленості залишаються переважно не втіленими і мінський процес стає затяжним, Мінськ втрачає момент і привабливість як місце для переговорів. Водночас, загострюються відносини між Росією та НАТО, пов'язані із розгортанням американської системи ПРО в Румунії та Польщі. Якщо ситуація на Донбасі далі погіршуватиметься і геополітична й військова напруга в Східній Європі зростатиме як результат збільшеної військової присутності НАТО і Росії, Мінську ставатиме дедалі тяжче лишатися осторонь.

Як уникнути? Для того, аби зберегти позицію нейтрального місця переговорів і фасилітатора, Мінську потрібно продемонструвати прогрес мирного процесу. У нинішніх умовах це вимагає нових ідей і ініціатив, які б були реалізовані на мінській платформі. Роль і функції

міжнародних організацій (зокрема, ОБСЄ) можуть бути іншим виміром мислення для мінського майданчика. Український уряд і експертна спільнота в цих обставинах мають приділити особливу увагу вчасному аналізу ситуації в Білорусі і виробити на основі проаналізованих даних тактику і стратегію дій України на випадок недотримання Білоруссю фактичного нейтралітету у конфлікті (наприклад, створення російської авіабази на білоруській території).

НОВІ СУПЕРЕЧКИ І НАВІТЬ «ТОРГОВЕЛЬНІ ВІЙНИ» У ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИНАХ СТАНУТЬСЯ, КОЛИ МІНСЬК ПІД ТИСКОМ РОСІЇ ПРИПИНИТЬ РЕЖИМ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З УКРАЇНОЮ

Повторювані торговельні суперечки і навіть «торговельні війни» залишаються типовими для українсько-білоруських економічних відносин. Це та царина, в якій двосторонні відносини час від часу зазнають труднощів. У більшості випадків суперечки стають результатом протекціоністської політики з обох сторін, а потім їх роздмухують мас-медіа.

Ймовірність Висока. Торговельні суперечки між двома країнами мали місце у часи різних керівництв і досі стаються, попри нинішній рівень політичних відносин. Бюрократичній протекціоністській логіці складно протистояти, особливо в політичних системах таких типів, які мають Білорусь і Україна. Однак у інтересах Мінська зберегти режим вільної торгівлі з Україною, позаяк він дозволяє капіталізувати нинішню торговельну ситуацію між Україною і Росією та, більш широко, між РФ і Заходом. Проте якщо справи вийдуть з-під контролю, Мінськ можуть змусити приєднатися до дій Росії на підставі зобов'язань у рамках Євразійського союзу і Союзної держави.

Як уникнути? У будь-якому випадку суперечки неминучі і траплятимуться від часу до часу. Можливо лише мінімізувати їхню кількість і серйозність. Для цього нещодавно створена робоча група високого рівня, що опікується уникненням економічних суперечок між країнами, має стати постійним двостороннім майданчиком для негайного зв'язку зі здатністю задіяти реальні і ефективні важелі впливу на управлінські механізми в обох державах. Робочу групу можуть також доповнити відповідні експертні групи. Окрім того, для забезпечення власного бізнесу від можливих втрат українським підприємцям уже варто шукати нові ринки збуту, які, зокрема, відкриває Угода про асоціацію з ЄС.

КОРДОН УКРАЇНИ-БІЛОРУСІ СТАЄ НЕМИНУЧОЮ ЗАГРОЗОЮ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН

Обидві країни розглядають українсько-білоруський кордон як серйозне джерело потенційних ризиків і загроз національній безпеці. Україні важливо зупинити контрабанду товарів та палива, закрити канали, що використовуються для переправлення нелегальних мігрантів, а також бути впевненою, що найманці чи розвідувальні і підривні групи не використовують досі повністю не демаркований кордон для проникнення на її територію. І Мінськ занепокоєний щодо потоків шукачів притулку, контрабанди зброї і прибуття колишніх чи нинішніх бойовиків до Білорусі.

Ймовірність Від середньої до високої. Беручи до уваги недорозвинуту прикордонну інфраструктуру та ризик погіршення ситуації через зростання напруги в регіоні, усі джерела потенційної загрози можуть скористатися «дірками на кордоні».

Як уникнути? Мінськ і Київ мають продовжувати тісну співпрацю щодо усіх прикордонних питань і повинні підтримувати його як пріоритет кожного двостороннього чи

багатостороннього (регіонального) проекту. Офіси спеціальних представників щодо питань, пов'язаних із кордоном, мають бути приведені до високого операційного і ефективного рівня. Завершення демаркації кордону має стати пріоритетом співпраці відповідних відомств обох країн.

ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ МІЖ ДВОМА КРАЇНАМИ ПОГІРШАТЬСЯ, ЩО ПОЗНАЧИТЬСЯ НА ВСІХ ВАЖЛИВИХ СФЕРАХ ДВОСТОРОННЬОГО І РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Політичні відносини і, зокрема, персональні стосунки між керівниками країн мають бути центральним рушієм усіх сфер двосторонньої і багатосторонньої співпраці. Вони відігравали вирішальну роль під час розгоряння конфлікту між Україною і Росією, коли невизначеність і непрогнозованість могли легко призвести до неконтрольованого розвитку ситуації. Беручи до уваги велику кількість викликів і ризиків, що стоять перед Україною і Білоруссю, якість політичного діалогу залишається головним чинником у майбутньому.

Ймовірність Від низької до високої. Навіть попри різного роду регіональні і національні загрози та непрогнозованість, Мінськ і Київ робитимуть усе можливе, аби зберегти нинішній рівень політичних відносин. Вони можуть постраждати від незначних суперечок і непорозумінь, але країни мають політичну волю і прагматичну необхідність для подолання усіх серйозних конфліктів. З іншого боку, Україна не може виключати наявності окремих домовленостей між Путіним та Лукашенком, скерованих проти української держави. Також неможливо передбачити, які важелі впливу можуть бути використані Москвою для зміни позиції Мінська.

Як уникнути? Більше комунікаційних каналів має бути створено на всіх рівнях уряду і суспільства. Різноманітні дво-

сторонні і регіональні форуми, ініційовані спільно Києвом і Мінськом, включно з неурядовим і експертним сектором, можуть також слугувати меті укорінення нинішньої якості відносин. Розробка спільного регіонального порядку денного (зокрема, щодо міжнародної безпеки, енергетичних та інфраструктурних питань) може надалі сприяти двостороннім відносинам і робитиме їх навіть більш стабільними. Хоча основним комунікаційним каналом може наразі залишатися особистий контакт із Президентом Республіки Білорусь Лукашенко, це також передбачає більшої вправності в застосуванні *backchannel diplomacy*.

ГРОМАДЯНИ УКРАЇНИ МОЖУТЬ СТАТИ ЗАРУЧНИКАМИ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН ТА ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В БІЛОРУСІ

Нестійка геополітична ситуація і залежність українсько-білоруських відносин як від волі найвищого керівництва Республіки Білорусь, так і від російського фактору, уже створили прецеденти, коли окремі громадяни України ставали заручниками ситуації. Так було із затриманням українських громадян у Мінську ще в квітні 2005 року, коли Київ «провчали» за нібито втручання у внутрішні справи Білорусі⁴⁶. Так відбувається і тепер, коли вряди-годи громадян України показово не пропускають на територію Білорусі.

Ймовірність Від низької до високої. Складені т.зв. «чорні списки» громадян України, яким заборонено в'їзд до Росії, можуть бути використані білоруськими прикордонниками для заборони в'їзду на територію Республіки Білорусь. Водночас у разі погіршення відносин між державами, немає гарантії, що проти українських

---

⁴⁶ Свірко Ю. П'ять громадян України залишаються за ґратами в Мінську принаймні до вівторка. 02.05.2005. – режим доступу: <http://www.radiosvoboda.mobi/a/929922.html>

громадян не будуть відкриті кримінальні провадження, як це відбувається в Росії.

Як уникнути? Важливим є опрацювання правових превентивних заходів для зменшення ризиків повторення ситуацій з ув'язненням громадян України з політичних мотивів на території Білорусі, як це відбувається в РФ. МЗС України має взяти на себе зобов'язання вчасного інформування українських громадян про всі можливі ризики перебування на території Білорусі.

6. РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Україні важливо зберегти нейтральний статус Білорусі у конфлікті з Росією. Задля цього потрібно заручитися не тільки підтримкою білоруської влади, а й білоруського суспільства. Досягти цього можна лише через вироблення окремої комунікаційної кампанії з донесення інформації про ситуацію в Україні до білорусів. Це вимагає входження українських ЗМІ в інформаційне поле сусідньої держави через ретрансляцію українських радіо- та телеканалів. Про це потрібно далі вести переговори з Президентом Лукашенком. Важливо також залучати до комунікаційних кампаній лідерів громадської думки, журналістів, громадських діячів обох країн.
2. В умовах нестійкої геополітичної ситуації та продовження бойових дій на Сході України в інтересах обох держав є швидке завершення процесу демаркації кордону. Важливо при цьому продовжувати хорошу традицію спільного контролю державного кордону і вироблення заходів з боротьби з порушеннями правил перетину кордону. Закритий і добре контрольований державний кордон не тільки посилить безпеку, а й захистить економіки обох держав від збитків, завданих контрабандою. Водночас кордон не повинен перетворитися на «залізну завісу», перетин якої ускладнить зв'язки між громадянами обох держав.
3. Зміна політики ЄС щодо Білорусі визначає спільні цілі країн-членів ЄС та України щодо Білорусі. Києву та Брюсселю, а також іншим столицям, особливо країн ЦСЄ, йдеться про збереження нейтрального статусу Білорусі та недопущення розміщення на її території російської авіабази та інших військових об'єктів. А тому важливо виступити з ініціативою координації зусиль та налагодження постійного політичного діалогу між Києвом, ЄС та Білоруссю.
4. З огляду на нові геополітичні реалії Київ та Мінськ можуть поєднати зусилля в забезпеченні кібербезпеки та протидії

дезінформації, що посилить можливості обох країн у протистоянні «гібридній війні».

5. На сьогодні обидві держави обопільно зацікавлені в розвитку двосторонньої економічно-торговельної співпраці. В умовах економічної кризи та глобалізації, а також внаслідок конфлікту на Донбасі, що позначилися на обороті торгівлі, уряди повинні відійти від протекціоністської політики і відмовитися від «торговельних війн» як засобу вирішення спірних економічних питань.
6. З метою повернення до України білоруських туристів та підприємців, а також задля підтримки тих громадян Білорусі, які переїхали на проживання до України, доцільно змінити міграційну політику стосовно білорусів. Зокрема, варто зняти обмеження на термін перебування на території України працевлаштованим тут громадянам Білорусі, а також максимально спростити бюрократичні процедури при наданні дозволів на проживання шукачам притулку.
7. Разом із МЗС Білорусі Україна має заохочувати співпрацю між громадськими організаціями, брати участь у дискусійних експертних форумах, присвячених актуальним проблемам двосторонніх відносин. Важливим є заохочення громадян обох держав до обопільного зацікавлення культурою одне одного. Окрім того, варто поширювати досвід білорусько-литовських ділових форумів і залучати до тристоронньої співпраці українських експертів та бізнес. Дипломати обох держав мають розуміти, що чим активніше громадяни ангажуються у спільні проекти, тим нижчими стають ризики потенційних конфліктів.
8. Академічні обміни студентів та дослідників мають стати ще однією платформою довгострокової співпраці. Спільні дослідницькі проекти, літні школи, тренінги і семінари, які поєднуюватимуть молодь, – це ще одна інвестиція в безпечне майбутнє обох країн. Важливо, щоб це врешті було оцінено не тільки західними донорськими організаціями, але також знайшло свій рядок в українському та білоруському бюджетах.

9. Обидві держави мають хороший шанс використати інвестиції КНР для розвитку інфраструктури і кращої оптимізації транзитних можливостей своїх країн. «Vikingtrain» – як спільний тристоронній проект України, Білорусі та Литви свідчить про те, що співпраця в такій площині може бути цілком ефективною. Іншим прикладом співпраці може бути створення спільних українсько-білоруських підприємства зі зборки сільськогосподарської техніки на території України.

10. Україні не варто зволікати з призначенням нового посла в Білорусі. За відсутності очільника дипломатичного представництва Київ втрачає важливий канал вчасного і ефективного комунікування з владою Білорусі. В умовах наближених як до миру, так і до війни брак своєї людини в Мінську може значно послабити позицію України. Тим більше, що Мінськ так чи інакше стає центром уваги європейських країн, про що можуть свідчити і нещодавні відвідини Білорусі міністром закордонних справ Польщі. А тому поєднання зусиль і налагодження співпраці з колегами з країн-членів ЄС має стати важливим тактичним ходом української дипломатії в Мінську.

7. ПОДЯКА

Інститут світової політики висловлює подяку численним фахівцям з українсько-білоруських відносин, які знайшли можливість поділитися своїм баченням майбутньої співпраці між Україною та Білоруссю під час підготовки цього аналізу. Особливо вдячні за цінні коментарі та експертну оцінку Надзвичайному і Повноважному Послу України в Республіці Білорусь (2010-2011 роках) *Роману Безсмертному*.

Окрема подяка досліднику аналітичного центру Carnegie Endowment for International Peace *Балашу Ярабіку*, голові Ради зовнішньої політики «Українська призма» *Геннадію Максаку*, науковому співробітнику Дослідницького центру Інституту приватизації та менеджменту (Мінськ, Білорусь) *Андрію Скрібі* за цінні коментарі до попередніх версій цієї записки.

01001, Україна, Київ, вул. Еспланадна, 32 В, офіс 1
Тел. +38 044 374 03 11
e-mail: info@iwp.org.ua

www.facebook.com/pages/Institute-of-World-Policy
vk.com/public68498423
twitter.com/IWP_Ukraine

Office 1, Str. Esplanadna 32 V, Kyiv, 01001, Ukraine
Tel. +38 044 374 03 11
e-mail: info@iwp.org.ua

www.facebook.com/pages/Institute-of-World-Policy
vk.com/public68498423
twitter.com/IWP_Ukraine

